

**Το κοινωνιολογικό προφίλ του δικαστικού διερμηνέα στην Ελλάδα
υπό το πρίσμα της ενσωμάτωσης της ευρωπαϊκής Οδηγίας 2010/64/ΕΕ**

Αναστάσιος Ιωαννίδης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Abstract

The sociological turn of Translation Studies has shifted the interest of many translato-logists to new fields, such as the occupational and social status of translators and interpreters, their education, their organization as professional group, as well as issues of role(s) and ethics. Within this framework, Franz Pöchhacker (2000) refers to a set of criteria that must be met by the members of an occupation, in order for it to be considered professional. This paper applies these professionalisation criteria on court interpreting in Greece in the light of the Greek law for the transposition of Directive 2010/64/EU and portrays the current situation regarding the sociological profile of court interpreters on the basis of observation and field research among Greek judges.

Keywords: court interpreting in Greece, professionalisation, sociological profile, professional status, Directive 2010/64/EU

1. Εισαγωγή

Τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, η εμφανής μετατόπιση του επιστημονικού ενδιαφέροντος προς το πρόσωπο των μεταφραστών και διερμηνέων, καθώς και προς τους κοινωνικούς παράγοντες που διέπουν κάθε μεταφραστική πράξη, σηματοδότησε την *κοινωνιολογική στροφή* της επιστήμης της μεταφρασεολογίας (Angelelli 2014: 1). Η στροφή αυτή οδήγησε στη σταδιακή θεώρηση της μετάφρασης και της διερμηνείας ως κοινωνικών πρακτικών, οι οποίες τελούν σε άμεση συνάφεια με το ή τα κοινωνικά πλαίσια όπου επιτελούνται, και έφερε στο προσκήνιο την ανάγκη για εξέταση νέων ερευνητικών πεδίων, όπως είναι οι φορείς της εκπαίδευσης των μεταφραστών και διερμηνέων, οι συνθήκες εργασίας τους, η αυτό-αντίληψή τους, οι πολιτικές πτυχές της δραστηριότητάς τους, ο ρόλος των εμπλεκόμενων φορέων στη διαδικασία της μετάφρασης/διερμηνείας κλπ. (Wolf 2014: 11). Ειδικότερα, η κοινωνιολογική στροφή συνοδεύτηκε από το αυξανόμενο ενδιαφέρον των ερευνητών για το επαγγελματικό και κοινωνικό καθεστώς των μεταφραστών και διερμηνέων, την οργάνωσή τους ως επαγγελματικών ομάδων, καθώς επίσης και για ζητήματα ρόλων και δεοντολογίας (Dam/Zethsen 2014: 94, Sela-Sheffy/Shlesinger 2011: 1). Η θεματολογία αυτή αντανακλάται ιδιαίτερα στον τομέα της κοινοτικής και δικαστικής διερμηνείας, όπου πολλοί ερευνητές προσδιορίζουν το επαγγελματικό καθεστώς του κλάδου διατυπώνοντας μια σειρά κριτηρίων για την επαγγελματοποίησή του (βλ. Pöchhacker 2000, Roberts 1997, Rudvin 2007).

Στην Ελλάδα, παρά την πρόσφατη νομοθετική κινητοποίηση και το δειλό ενδιαφέρον που παρατηρείται σε ερευνητικό και ακαδημαϊκό επίπεδο (βλ. Βλαχόπουλος 2014, Apostolou 2012), το ζήτημα της επαγγελματικής οργάνωσης και κατοχύρωσης των δικαστικών διερμηνέων βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο. Ακόμα και οι πρόσφατες τροποποιήσεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας με τον νόμο 4236/2014, ο οποίος ενσωματώνει στην ελληνική έννομη τάξη την ευρωπαϊκή Οδηγία 2010/64/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την

ποινική διαδικασία, δεν αναθεωρούν την τρέχουσα κατάσταση. Στο πλαίσιο αυτό, σκοπός τους παρόντος άρθρου είναι να περιγράψει, τόσο μέσα από παρατήρηση όσο και έρευνα πεδίου, το κοινωνιολογικό προφίλ των δικαστικών διερμηνέων στην Ελλάδα, δηλαδή τους παράγοντες εκείνους που συνθέτουν το επαγγελματικό και κοινωνικό καθεστώς τους, και να αναδείξει τις ελλειμματικές περιοχές που χρήζουν βελτίωσης. Ειδικότερα, η παρατήρηση ορισμένων από αυτούς τους παράγοντες έγινε με τη συνδρομή πρωτογενών και δευτερογενών πηγών (νόμων, προγραμμάτων σπουδών, καταστατικών, ερευνών, δημοσιογραφικών άρθρων), ενώ η έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκε με τη μορφή ερωτηματολογίου (βλ. Kadric 2009: 105-148), το οποίο υποβλήθηκε προς συμπλήρωση στους δικαστές του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, με σκοπό να καταγράψει τις απόψεις τους σχετικά με τον τρόπο επιτέλεσης της δικαστικής διερμηνείας στην Ελλάδα. Από τα συνολικά 60 ερωτηματολόγια που παραδόθηκαν επιστράφηκαν συμπληρωμένα τα 31. Πρόκειται για ένα ποσοστό ανταπόκρισης 50,1% ή αλλιώς του ενός δευτέρου περίπου των ερωτηθέντων δικαστών. Ο λόγος για τον οποίο επιλέχθηκαν οι τελευταίοι ως δείγμα της έρευνας έγκειται στην πρωτοκαθεδρία την οποία κατέχουν στο επικοινωνιακό πλαίσιο της δίκης. Πράγματι, οι δικαστές, ως εκ του νόμου αρμόδιοι για τον διορισμό των δικαστικών διερμηνέων, αποτελούν ρυθμιστικό παράγοντα του τρόπου επιτέλεσης της διερμηνείας και συνεπώς μπορούν με τη στάση τους να συμβάλλουν στη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης. Αντιθέτως, τα υπόλοιπα μέρη της δίκης, δηλαδή οι κατηγορούμενοι και οι δικηγόροι αυτών, ελάχιστη επιρροή μπορούν να ασκήσουν στο εν λόγω ζήτημα και συνεπώς ελάχιστα μπορούν να επηρεάσουν το προφίλ των διερμηνέων. Ομοίως, ούτε οι ίδιοι οι δικαστικοί διερμηνείς είναι σε θέση, εξαιτίας αυτής της ασυμμετρίας των σχέσεων που διαμορφώνονται στη δικαστική αίθουσα και του συνεπαγόμενου ετεροκαθορισμού τους από την εξουσία του δικαστή, να ασκήσουν αποφασιστικό ρόλο στη διεξαγωγή της διερμηνείας. Συνεπώς, η καταγραφή των απόψεών τους θα αποτελούσε αντικείμενο μιας μεταγενέστερης έρευνας η οποία θα φώτιζε το ζήτημα της δικαστικής διερμηνείας από μια άλλη σκοπιά, αυτή του του λιγότερου ισχυρού μέρους της επικοινωνίας, και θα απαιτούσε διαφορετική προσέγγιση.

2. Τα κριτήρια της επαγγελματοποίησης

Η κατοχύρωση μιας δραστηριότητας ως επαγγελματικής περιγράφεται από τη γενικότερη επιστημονική βιβλιογραφία υπό το πρίσμα διάφορων κριτηρίων, τα περισσότερα από τα οποία παρουσιάζουν ως επί το πλείστον κοινές συνισταμένες. Αυτές συνίστανται, ειδικότερα για τον κλάδο της κοινοτικής και δικαστικής διερμηνείας, κατά κύριο λόγο στην ανάγκη αναγνώρισης του ρόλου και των ιδιαίτερων ικανοτήτων των διερμηνέων από το ευρύτερο σύνολο και την ανάπτυξη της φιλοσοφίας παροχής ενός αγαθού κοινής ωφέλειας, στον σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στην εκπαίδευση των λοιπών επαγγελματιών που συνεργάζονται με τους διερμηνείς, στη θέσπιση μηχανισμού πιστοποίησης κλπ. (βλ. ενδεικτικά Rudvin 2007: 65-66, Roberts 1997: 20-24). Ο Franz Pöchhacker (2000: 42-66) διακρίνει μια σειρά κριτηρίων, τα οποία πρέπει να συντρέχουν προκειμένου η διερμηνεία να μπορεί να χαρακτηριστεί ως αναγνωρισμένη επαγγελματική δραστηριότητα και τα οποία διαρθρώνει στους παρακάτω πέντε πυλώνες:

1. Ύπαρξη μηχανισμού πιστοποίησης,
2. Δυνατότητα εκπαίδευσης,
3. Αποσαφήνιση του προφίλ, υπό την έννοια των ρόλων, των καθηκόντων και των δεοντολογικών υποχρεώσεων των δικαστικών διερμηνέων,
4. Ύπαρξη επαγγελματική ένωσης και

5. Καθεστώς του επαγγέλματος, υπό την έννοια των συνθηκών εργασίας και της κοινωνικής αναγνώρισης.

Τα κριτήρια αυτά, χάρη στην ευσύνοπτη διάρθρωση και την πληρότητά τους, θα χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια για να περιγράψουν το επαγγελματικό καθεστώς της δικαστικής διερμηνείας στην Ελλάδα.

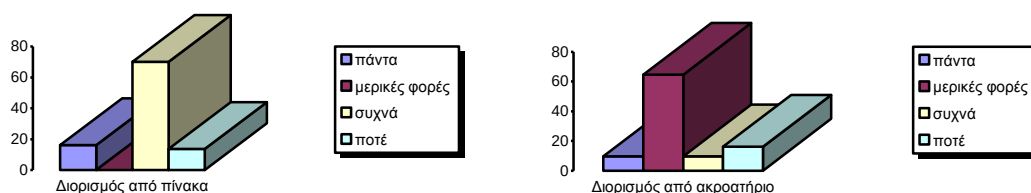
2.1 Μηχανισμός πιστοποίησης

Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου σε υπηρεσίες διερμηνείας κατοχυρώνεται από τον έλληνα νομοθέτη στο άρθρο 233 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ΚΠΔ). Προκειμένου για την εξεύρεση και τον διορισμό του διερμηνέα, η 2^η παράγραφος του εν λόγω άρθρου αναφέρει:

Ο διορισμός του διερμηνέα γίνεται από πίνακα που καταρτίζεται από το συμβούλιο πλημμελειοδικών [...] από πρόσωπα που διαμένουν ή εργάζονται στην έδρα του και κατά προτίμηση από δημοσίους υπαλλήλους. [...] Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις και εφόσον δεν είναι δυνατόν να διορισθεί διερμηνέας από εκείνους που είναι εγγεγραμμένοι στο σχετικό πίνακα, μπορεί να διορισθεί διερμηνέας και πρόσωπο που δεν περιλαμβάνεται σ' αυτόν.

Όπως γίνεται σαφές, στην ελληνική έννομη τάξη ο νόμος δεν περιέχει καμία πρόβλεψη σχετική με την αναγκαιότητα απόδειξης των επαγγελματικών προσόντων ή ικανοτήτων, ούτε θεσπίζει κάποιο μηχανισμό πιστοποίησης ή διαπίστευσης των δικαστικών διερμηνέων. Αποτέλεσμα τούτων είναι ο καθένας, χωρίς να χρειάζεται να προσκομίσει οποιοδήποτε πιστοποιητικό επάρκειας ή να υποβληθεί σε εξεταστική δοκιμασία, να μπορεί απλώς να υποβάλλει στο αρμόδιο δικαστήριο σχετικό αίτημα να συμπεριληφθεί το όνομα και η γλώσσα (ή οι γλώσσες) εργασίας του στον επίσημο κατάλογο διερμηνέων που τηρείται στο εκάστοτε δικαστήριο. Επιπλέον, ο νόμος παρέχει τη δυνατότητα διορισμού ως διερμηνέα προσώπου το οποίο δεν περιλαμβάνεται στον επίσημο κατάλογο του δικαστηρίου.

Στο πλαίσιο αυτό παρατίθενται ορισμένα από τα αποτελέσματα της έρευνας πεδίου, βάσει των οποίων μπορεί να αξιολογηθεί η συχνότητα πρόσβασης των δικαστών του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης στον επίσημο πίνακα διερμηνέων.

Όπως μπορεί να συναχθεί από το διάγραμμα, ο επίσημος πίνακας διερμηνέων του δικαστηρίου δεν αποτελεί τον μόνο τρόπο εξεύρεσής τους. Συγκεκριμένα, μόνο ένα μικρό ποσοστό των δικαστών (16,2%) δήλωσαν ότι προσφεύγουν «πάντα» στον πίνακα διερμηνέων, ενώ η πλειοψηφία (70,1%) δήλωσε ότι τον χρησιμοποιεί απλώς «συχνά». Ενδιαφέρον παρουσιάζει μάλιστα το γεγονός ότι υπήρξαν και κάποιες απαντήσεις (13,7%) σύμφωνα με τις οποίες δεν γίνεται «ποτέ» χρήση του πίνακα. Αντιστοίχως, οι ερωτηθέντες δικαστές δηλώνουν στην πλειοψηφία τους πρόθυμοι να διορίσουν ως διερμηνέα κάποιο πρόσωπο που δεν συμπεριλαμβάνεται στην επίσημη λίστα του δικαστηρίου, αλλά τυχαίνει απλώς να βρίσκεται στην αίθουσα του δικαστηρίου και να γνωρίζει τη γλώσσα του κατηγορούμενου. Αναλυτικότερα, 64,5% των δικαστών

δηλώνει ότι «μερικές φορές» διορίζει ως διερμηνέα κάποιον γλωσσομαθή από το ακροατήριο, 9,6% «συχνά», 9,6 % «πάντα», και μόνο το 16,1% αρνείται αυτή την επιλογή.

Το 2010, η Ευρωπαϊκή Ένωση, επιδιώκοντας να ενισχύσει την αμοιβαία εμπιστοσύνη και συνεργασία των κρατών μελών στον τομέα της δικαιοσύνης, εξέδωσε την Οδηγία 2010/64/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα σε μετάφραση και διερμηνεία κατά την ποινική διαδικασία. Ιδιαίτερης μνείας χρήζουν μια σειρά διατάξεων, από τις οποίες προκύπτει η θεμελιώδης αξίωση του ευρωπαίου νομοθέτη από τα κράτη μέλη για τη λήψη μέτρων που διασφαλίζουν την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών διερμηνείας στα εθνικά δικαστήρια. Ενδεικτικά αναφέρεται το άρθρο 2, το οποίο προβλέπει ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες διερμηνείας πρέπει να χαρακτηρίζονται από επαρκή ποιότητα, και το άρθρο 5, με το οποίο εισάγεται η θέσπιση μητρώου ανεξάρτητων διερμηνέων με προσήκοντα προσόντα «προκειμένου να διασφαλιστεί η επάρκεια της διερμηνείας».

Ωστόσο, ο νόμος 4236/2014, με τον οποίο ενσωματώνεται η παραπάνω Οδηγία στην ημεδαπή έννομη τάξη, αν και επιφέρει κάποιες τροποποιήσεις στο άρθρο 233 ΚΠΔ, αφήνει ανέπαφο το υφιστάμενο καθεστώς για τον διορισμό διερμηνέων, όπως αυτό περιγράφηκε πιο πάνω με τη συνδρομή του αντίστοιχου πίνακα. Ακόμα και η πρόβλεψη του εν λόγω νόμου για την προσθήκη μιας νέας παραγράφου στο άρθρο 233 ΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία «Με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθορίζονται τα προσόντα των προσώπων που μπορούν να περιληφθούν στον πίνακα διερμηνέων», δεν ανταποκρίνεται στις υψηλές απαιτήσεις της ευρωπαϊκής Οδηγίας. Σε εκτέλεση της παραπάνω νομοθετικής εξουσιοδότησης εκδόθηκε η υπουργική απόφαση 67299 της 22ας Σεπτεμβρίου 2014, δυνάμει της οποίας τα προσόντα όσων μπορούν να εργαστούν ως διερμηνείς στα δικαστήρια ορίζονται ως εξής:

1. Τίτλος σπουδών, ήτοι ομώνυμο πτυχίο ή δίπλωμα μετάφρασης και διερμηνείας ξένων γλωσσών ΑΕΙ [...] ή
2. απολυτήριο Ελληνικού Λυκείου ή ξένου Λυκείου ή αντίστοιχου ξένου σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. [...]

Ωστόσο, καθώς η υπουργική απόφαση απαιτεί διαζευκτική και όχι σωρευτική συνδρομή των δύο αυτών προϋποθέσεων, εύκολα μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι η προσκόμιση ενός απλού απολυτηρίου λυκείου, χωρίς την απόδειξη γλωσσικών ικανοτήτων ή ικανοτήτων διερμηνείας, θα αρκούσε για να εγγραφεί κανείς στον πίνακα των δικαστικών διερμηνέων. Προς επίρρωση των παραπάνω, παρατίθενται εδώ ορισμένα από τα σχόλια της Ένωσης Ευρωπαίων Νομικών Διερμηνέων και Μεταφραστών για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2010/64/ΕΕ στην ελληνική έννομη τάξη:

Υπάρχει ένα μητρώο [...] διερμηνέων με καθιερωμένα προσόντα. Ωστόσο, αυτά τα προσόντα είναι εξαιρετικά χαμηλά και στοιχειώδη (δεν απαιτείται προϋπηρεσία, γίνονται δεκτοί ως νομικοί μεταφραστές και διερμηνείς ακόμα και άτομα με απολυτήριο λυκείου, ή άτομα που απλώς πήγαν σχολείο στο εξωτερικό κλπ). Εφόσον τα πρότυπα είναι τόσο χαμηλά, θεωρούμε πως τα άτομα αυτά δεν είναι «επαρκώς καταρτισμένα» και πως οι προδιαγραφές του μητρώου θα πρέπει να γίνουν πιο αυστηρές, καθώς στην παρούσα φάση δεν εξασφαλίζουν ποιοτικές υπηρεσίες. [...]

(Eulita 2014: 13).

2.2 Εκπαίδευση

Η δυνατότητα εκπαίδευσης στη διερμηνεία αποτελεί το δεύτερο κριτήριο της επαγγελματοποίησης του κλάδου σύμφωνα με τα κριτήρια του Röchhacker. Στην

Ελλάδα, ωστόσο, δεν υπάρχουν παρά μόνο ελάχιστα δείγματα μιας οργανωμένης εκπαιδευτικής προσέγγισης της δικαστικής διερμηνείας. Συγκεκριμένα, στο προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών της Σχολής Ξένων Γλωσσών, Διερμηνείας και Μετάφρασης του Ιόνιου Πανεπιστημίου, παρά την πρόβλεψη ενός θεωρητικού μαθήματος με τίτλο «Κοινοτική Διερμηνεία», παρέχεται η δυνατότητα εκπαίδευσης αποκλειστικά στη διερμηνεία συνεδρίων (βλ. Ιόνιο). Ανάλογη πρόβλεψη γινόταν μέχρι πρόσφατα και στον Κανονισμό Σπουδών του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Διερμηνείας και Μετάφρασης του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ωστόσο, βάσει της ανανεωμένης εκδοχής του το εν λόγω Πρόγραμμα θα προσφέρει εφεξής στους φοιτητές του τη δυνατότητα ειδίκευσης, πέρα από τη διερμηνεία συνεδρίων, και στην κοινοτική και εμπορική διερμηνεία (βλ. ΑΠΘ 2013). Ομοίως, στο πλαίσιο του νεοσυσταθέντος Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Μετάφρασης και Διερμηνείας το οποίο προσφέρεται από το Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών αναφέρεται μεταξύ των προσφερόμενων κατευθύνσεων και αυτή της «Δικαστηριακής Διερμηνείας, Επάλληλης Διερμηνείας και Community Interpreting» (βλ. ΕΚΠΑ 2015). Όλα τα παραπάνω αφήνουν ασφαλώς να διαφανεί μια θετική καταρχήν κινητοποίηση προς την κατεύθυνση της ακαδημαϊκής οργάνωσης της εκπαίδευσης στην κοινοτική και δικαστική διερμηνεία, ωστόσο, εξαιτίας του γεγονότος ότι οι συγκεκριμένες ειδικεύσεις και των δύο παραπάνω αναφερόμενων μεταπτυχιακών προγραμμάτων δεν έχουν αρχίσει ακόμα τη λειτουργία τους, δεν μπορεί να γίνει εδώ ακόμα λόγος για ένα πλαίσιο παροχής αποκλειστικής εκπαίδευσης στη δικαστική διερμηνεία.

Σε επίπεδο ανώτατης τεχνολογικής εκπαίδευσης λειτουργεί στη Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου το Τμήμα Εφαρμογών Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και το Εμπόριο, το οποίο, εκτός από αρκετά μαθήματα μετάφρασης, παρέχει στο Ζ' εξάμηνο του Προγράμματος Σπουδών ως κατ' επιλογή υποχρεωτικό το μάθημα «Διερμηνεία Διαπραγματεύσεων». Ταυτόχρονα, στην περιγραφή του προφίλ του απόφοιτου του Τμήματος αναφέρεται ότι αυτός είναι σε θέση

να παρέχει υπηρεσίες διερμηνείας συζητήσεων (liaison interpreting) σε όλους τους τομείς [...] του δημοσίου τομέα (Αστυνομία, ΕΟΤ, Νοσοκομεία, Δικαστήρια, Υπηρεσίες Πρόνοιας κ.τ.λ.) [...]. (βλ. Τμήμα Εφαρμογών Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και το Εμπόριο).

Το γεγονός αυτό μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι οι φοιτητές που επιλέγουν το συγκεκριμένο μάθημα έρχονται σε επαφή με τις αρχές της δικαστικής διερμηνείας, χωρίς, ωστόσο, να μπορεί να λεχθεί και πάλι ότι το Τμήμα παρέχει πλήρη και εξειδικευμένη κατάρτιση στον εν λόγω τομέα.

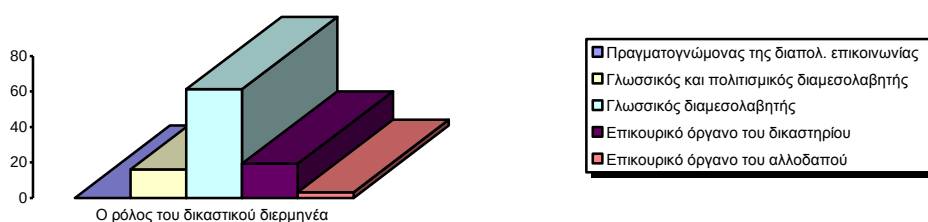
Εκτός ακαδημαϊκού πλαισίου αναφέρεται η μη κυβερνητική οργάνωση *METAδραση*, η οποία προσφέρει από το 2010 δεκαήμερα σεμινάρια κατάρτισης διερμηνέων που επιθυμούν να εργαστούν στον τομέα του ασύλου και στα νοσοκομεία, όχι όμως στα δικαστήρια. Κάτι τέτοιο ανήκει, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα της οργάνωσης στους μελλοντικούς της στόχους, καθώς προγραμματίζεται η επέκταση της εκπαίδευσης διερμηνέων που θα παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε δήμους, δικαστήρια, φυλακές, σχολεία και σε άλλους τομείς στους οποίους υπάρχει σημαντικό πρόβλημα γλωσσικής επικοινωνίας (βλ. *METAδραση* 2015).

2.3 Προφίλ (Ρόλοι, καθήκοντα και κώδικας δεοντολογίας)

Η αποκρυστάλλωση των ρόλων, του τρόπου εκτέλεσης των καθηκόντων και των ηθικών επιταγών, όπως αυτοί προκύπτουν μέσα από τους κώδικες δεοντολογίας,

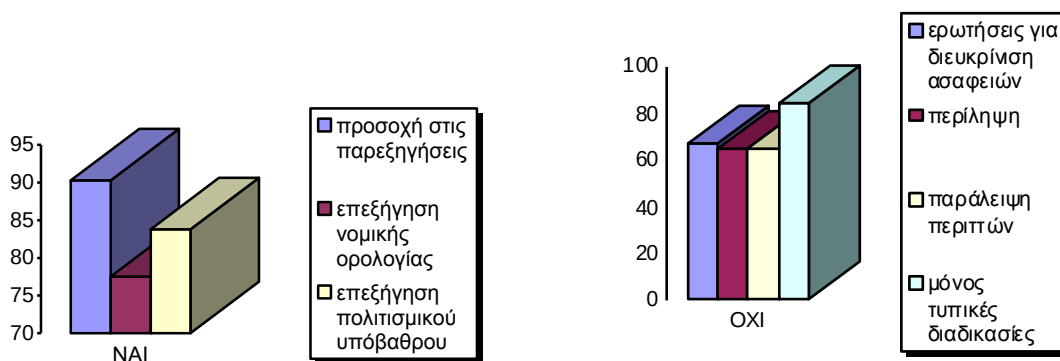
συνθέτουν το προφίλ του διερμηνέα, όπως ονομάζει ο Röchhacker τον τρίτο παράγοντα της επαγγελματοποίησης του κλάδου.

Συγκεκριμένα ως προς τους ρόλους, αναφέρονται εδώ ορισμένα από τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε με τη συνδρομή των δικαστών του Πρωτοδικείου της Θεσσαλονίκης. Οι τελευταίοι ρωτήθηκαν σχετικά με τους ρόλους που επιτελούν οι διερμηνείς στην ποινική δίκη και κλήθηκαν να επιλέξουν μεταξύ μεταξύ ορισμένων προκαθορισμένων απαντήσεων, οι οποίες εκκινούν από τον ρόλο του πραγματογνώμονα της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και φτάνουν στον ρόλο που περιγράφει η επιστήμη της μεταφρασεολογίας (γλωσσικός και πολιτισμικός διαμεσολαβητής), στην κοινή αντίληψη που επικρατεί (απλός γλωσσικός διαμεσολαβητής) και τέλος στον «θεσμικό ή λειτουργικό» ρόλο του δικαστικού διερμηνέα (επικουρικό όργανο του δικαστηρίου ή του αλλοδαπού).

Όπως μπορεί να συναχθεί από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων, οι δικαστές θεωρούν στην πλειοψηφία τους με ποσοστό 61,3% ότι ο ρόλος του δικαστικού διερμηνέα είναι κατ' εξοχήν αυτός του γλωσσικού διαμεσολαβητή, κατατάσσοντάς τον στην πρώτη θέση, ακολουθούμενος από τον ρόλο του επικουρικού οργάνου του δικαστηρίου με ποσοστό 19,4% στη δεύτερη θέση, τον ρόλο του γλωσσικού και πολιτισμικού διαμεσολαβητή εν γένει με ποσοστό 16,1% στην τρίτη θέση, και τον ρόλο του οργάνου που επικουρεί τον αλλοδαπό με ποσοστό 3,2% στην τέταρτη θέση. Αντιθέτως, ο ρόλος του πραγματογνώμονα δεν επιβεβαιώθηκε από την έρευνα, αφού δεν επιλέχθηκε από κανέναν δικαστή. Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων επιβεβαίωσαν την κοινή άποψη πως ο διερμηνέας, αποστερούμενος κάθε διαπολιτισμικής αποστολής ή ενεργούς συμμετοχής στη διαδικασία, είναι απλά το κανάλι επικοινωνίας μεταξύ δικαστηρίου και αλλοδαπού φανερώνει μάλλον την προβληματική και στρεβλή αντίληψή τους σχετικά με την αποστολή των δικαστικών διερμηνέων.

Ως προς τον τρόπο με τον οποίο οφείλουν οι τελευταίοι να εκτελούν τα καθήκοντά τους, έγινε προσπάθεια να διαπιστωθεί κατά πόσο οι έλληνες δικαστές επιθυμούν έναν αόρατο διερμηνέα, συμμορφούμενο πλήρως στην επιταγή της πιστότητας και της με κάθε κόστος ακρίβειας κατά την απόδοση του πρωτότυπου μηνύματος ή αν προσανατολίζονται περισσότερο σε έναν διερμηνέα, ο οποίος συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες. Όπως προκύπτει από το γράφημα, οι Έλληνες δικαστές φαίνεται να αποδίδουν μια σχετική αυτονομία, καθώς προσδοκούν από τους διερμηνείς να εφιστούν την προσοχή σε τυχόν παρεξηγήσεις (90,3%) και να εξηγούν τη νομική ορολογία (77,5%) και το πολιτισμικό υπόβαθρο του αλλόγλωσσου υπόπτου ή κατηγορούμενου (83,8%). Ωστόσο δεν αναγνωρίζουν απεριόριστη ευχέρεια δράσης, καθώς, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, η διευκρίνιση ασαφειών μέσω αυτόνομων ερωτήσεων (66,8%), η περίληψη (64,5%), η παράλειψη (64,5%) και η ανεξάρτητη διεκπεραίωση τυπικών διαδικασιών (83,8%) δεν συγκαταλέγονται στα καθήκοντα των δικαστικών διερμηνέων.

Από την αξιολόγηση των παραπάνω διαπιστώνεται μια εικόνα σύγχυσης, καθώς οι δικαστές επιβεβαιώνουν, από τη μία πλευρά, την αξίωση της θεωρίας του «αόρατου» διερμηνέα για ουδετερότητα και μη ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία (π.χ. δεν επιτρέπουν στο δικαστικό διερμηνέα να συνοψίζει ή να παραλείπει τα λεγόμενα του αλλόγλωσσου), αλλά, από την άλλη πλευρά, προσδοκούν από τους διερμηνείς να προβαίνουν σε ενέργειες που συντελούν στη διευκόλυνση της διαδικασίας και την ομαλή διεξαγωγή της δίκης (π.χ. αποσαφήνιση τυχόν παρανοήσεων, παροχή πληροφοριών σχετικά με το πολιτισμικό υπόβαθρο του αλλοδαπού).

Για τη ρύθμιση των παραπάνω ζητημάτων, καθώς και γενικότερων ζητημάτων επαγγελματικής συμπεριφοράς θα μπορούσε να κανείς να αναζητήσει λύσεις στον ισχύοντα κώδικα επαγγελματικής δεοντολογίας. Στην Ελλάδα, ωστόσο, δεν υφίσταται κάποιος τέτοιος κώδικας. Κατά συνέπεια, προκειμένου να εξάγουμε ορισμένα – λιγότερο ή περισσότερο– ασφαλή συμπεράσματα όσον αφορά τις δεοντολογικές αρχές του δικαστικού διερμηνέα, θα πρέπει να καταφύγουμε στις νομικές διατάξεις. Το άρθρο 236 ΚΠΔ προβλέπει ότι «ο διερμηνέας, πριν αναλάβει τα καθήκοντά του, οφείλει να ορκιστεί [...] ότι θα μεταφράσει με ακρίβεια και πιστότητα όλα όσα θα ειπωθούν κατά τη συζήτηση». Μόνο κατόπιν της τροποποίησης του εν λόγω άρθρου από τον νόμο 4236/2014 μια νέα ηθική υποχρέωση προστέθηκε στις ήδη υπάρχουσες: οι διερμηνείς οφείλουν να παρέχουν τις υπηρεσίες τους «τηρώντας πλήρη εχεμύθεια [...]». Στον νόμο δεν περιλαμβάνεται κάποια άλλη υπόδειξη ή επεξήγηση του περιεχομένου των υποχρεώσεων αυτών, γεγονός το οποίο σε συνδυασμό με την απουσία κάποιου εξειδικευμένου κώδικα δεοντολογίας συνιστά γκρίζα ζώνη σχετικά με το ακριβές πλαίσιο άσκησης της δικαστικής διερμηνείας στην Ελλάδα. Σε γενικές γραμμές, πάντως, τόσο από την έρευνα όσο και από το γράμμα του νόμου διαπιστώνεται ο περιορισμένος ρόλος του δικαστικού διερμηνέα ως απλού φερέφωνου που οφείλει να μεταφέρει πλήρως και πιστά όσα λέγονται στο δικαστήριο.

2.4 Επαγγελματική ένωση

Η σημασία της ύπαρξης επαγγελματικής ένωσης ως προς την οργάνωση, την εκπροσώπηση και τη ρύθμιση του επαγγέλματος αναφέρεται από τον Röchhacker ως το επόμενο κριτήριο επαγγελματοποίησης της διερμηνείας. Ωστόσο, στους δικαστικούς διερμηνείς της Ελλάδας δεν παρέχεται η δυνατότητα αυτή, καθώς εκτός από την Περιφερειακή Ένωση Ελλάδας και Κύπρου ως παρακλάδι της Διεθνούς Ένωσης Διερμηνέων Συνεδρίων (AIIC Greece and Cyprus) και τον Σύλλογο Διερμηνέων Συνεδρίων Ελλάδος (ΣΥΔΙΣΕ), μέλη των οποίων μπορούν να γίνουν μόνο οι συνεδριακοί διερμηνείς, σε εθνικό επίπεδο δεν υφίσταται καμία δυνατότητα προσχώρησης σε κάποια οργανωμένη επαγγελματική ένωση δικαστικών διερμηνέων. Από εκεί και πέρα, δραστηριοποιούνται η Πανελλήνια Ένωση Μεταφραστών (ΠΕΜ, 2009) και η Πανελλήνια Ένωση Επαγγελματιών Μεταφραστών Πτυχιούχων Ιονίου

Πανεπιστημίου (ΠΕΕΜΠΠ, 2004), οι οποίες ωστόσο απευθύνονται αποκλειστικά και μόνο σε επαγγελματίες πτυχιούχους μεταφραστές, ενώ η μόνη ρητή αναφορά στο επάγγελμα του διερμηνέα εντοπίζεται παρεμπιπτόντως στην περιγραφή της αποστολής της ΠΕΜ, όπου αναγράφεται ότι σκοπός της Ένωσης είναι η προώθηση των καλύτερων συνθηκών εργασίας και της κατοχύρωσης του επαγγέλματος του μεταφραστή ή/και διερμηνέα.

2.5 Καθεστώς

Το καθεστώς του επαγγέλματος των διερμηνέων, ως τελευταίο αλλά σημαντικό κριτήριο επαγγελματοποίησης της διερμηνείας, αναφέρεται στις συνθήκες εργασίας και την παραδοχή από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο της σημασίας και της προσφοράς της διερμηνείας σε αυτό. Ωστόσο, στην Ελλάδα μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτό το υποβαθμισμένο καθεστώς των δικαστικών διερμηνέων, καθώς κατ'αρχάς η απουσία των παραπάνω περιγραφόμενων κριτηρίων επαγγελματοποίησης είναι ενδεικτική της ελλειπούς αναγνώρισης της προσφοράς των δικαστικών διερμηνέων: ελλείπει μηχανισμού πιστοποίησης και δυνατοτήτων εκπαίδευσης, το επάγγελμα μπορεί να ασκηθεί από τον οποιοδήποτε, οι διερμηνείς δεν εκπροσωπούνται από κάποιο συλλογικό όργανο, ένωση ή σωματείο, και τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους δεν διέπονται από κανέναν κώδικα δεοντολογίας ούτε ρυθμίζονται από κάποια συλλογική σύμβαση. Επίσης, η αμοιβή και οι συνθήκες εργασίας του είναι μη ικανοποιητικές. Συγκεκριμένα, η αποζημίωσή τους ανέρχεται στο ποσό των 11,74 ευρώ για κάθε ανακριτική πράξη και των 17,64 για κάθε δικαστική υπόθεση, ακόμα και αν αυτή λόγω διακοπών και αναβολών διαρκέσει πλέον της μιας συνεδρίασης, ενώ υποχρεούνται να βρίσκονται στις αίθουσες του δικαστηρίου από τις 9 το πρωί, χωρίς να γνωρίζουν αν και πότε θα χρησιμοποιηθούν οι υπηρεσίες τους. Σε περίπτωση μη εκδίκασης της υπόθεσης και αναβολής της σε άλλη δικάσιμο, δεν καταβάλλεται η σχετική αποζημίωση στους διερμηνείς, με το σκεπτικό ότι δεν παρασχέθηκαν οι υπηρεσίες τους, παρά το γεγονός ότι οι ίδιοι ήταν διαθέσιμοι. Τέλος, δεν υπάρχει πουθενά κάποια πρόβλεψη για την καταβολή πρόσθετης αποζημίωσης σε περίπτωση υπερωριακής εργασίας, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η υπερημερία ως προς την καταβολή των αποζημιώσεων άνω των δώδεκα μηνών αποτελεί τον κανόνα (Καντούρης 2012).

Επιπλέον, οι συντάκτες της ευρωπαϊκής Οδηγίας φαίνεται να έχουν επίγνωση της ανάγκης ευαισθητοποίησης των εκπροσώπων της δικαστικής αρχής ως των κατεξοχήν αποδεκτών των υπηρεσιών διερμηνείας στο δικαστήριο και καθιερώνουν στο άρθρο 6 την υποχρέωση των κρατών μελών να μεριμνούν κατά την εκπαίδευση *«των δικαστών, των εισαγγελέων και των δικαστικών υπαλλήλων, ώστε αυτοί να αποδίδουν ιδιαίτερη προσοχή στις ιδιομορφίες της επικοινωνίας με συνδρομή διερμηνέα»*. Ωστόσο, το άρθρο 8 του νόμου 4236/2014 επαναλαμβάνει σχεδόν άκριτα και μηχανικά την παραπάνω διατύπωση, χωρίς να προχωρά στην με οποιοδήποτε τρόπο εξειδίκευση της ανάγκης για ευαισθητοποίηση και ειδική κατάρτιση των εμπλεκόμενων φορέων της δικαιοσύνης στην Ελλάδα. Η προσπάθεια, όμως, να τεθούν οι βάσεις για την αναθεώρηση της εκπαίδευσης των δικαστών στον τομέα της διερμηνείας θα μπορούσε να αποτελέσει ίσως ένα από τα πρώτα βήματα για την αλληλοκατανόηση, τη στενότερη συνεργασία και τελικά την αναγνώριση του επαγγελματικού καθεστώτος των δικαστικών διερμηνέων.

3. Επίλογος

Η επισκόπηση των παραπάνω κριτηρίων επαγγελματοποίησης καταδεικνύει σαφώς το ελλιπές πλαίσιο για την επαγγελματική και κοινωνική κατοχύρωση των δικαστικών διερμηνέων στην Ελλάδα. Παρά τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις που εισήγαγε στην

ελληνική έννομη τάξη η ευρωπαϊκή Οδηγία 2010/64/ΕΕ, το κοινωνιολογικό προφίλ των δικαστικών διερμηνέων χαρακτηρίζεται, όπως είδαμε, από το ελλιπές νομοθετικό πλαίσιο για τον διορισμό και την πιστοποίησή τους με τρόπο που να εξασφαλίζεται η ποιότητα των υπηρεσιών τους, την απουσία της δυνατότητας εκπαίδευσης, την ασάφεια ρόλων, υποχρεώσεων και δεοντολογικών επιταγών, την ανυπαρξία επαγγελματικής οργάνωσης και τις άσχημες συνθήκες εργασίας. Όλα τα παραπάνω υπαγορεύουν την ανάγκη λήψης μέτρων για την αναθεώρηση της παρούσας κατάστασης και την αναβάθμιση του προφίλ των δικαστικών διερμηνέων στην Ελλάδα. Προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσαν να συμβάλλουν η πρόβλεψη για την παροχή εξειδικευμένης εκπαίδευσης στη δικαστική διερμηνεία, κάτι που δειλά ήδη έχει αρχίσει να διαφαίνεται, καθώς και η σύσταση επαγγελματικής ένωσης δικαστικών διερμηνέων, η οποία θα μπορούσε να αντιμετωπίσει, μεταξύ άλλων, το ζήτημα της κατάρτισης ενός κώδικα επαγγελματικής δεοντολογίας, της τήρησης ενός εθνικού μητρώου πιστοποιημένων δικαστικών διερμηνέων σύμφωνα με τις επιταγές της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, ή της ευαισθητοποίησης των δικαστών και της κοινής γνώμης. Ωστόσο, το σημαντικότερο βήμα οφείλει να πραγματοποιηθεί από την πλευρά του έλληνα νομοθέτη, ο οποίος θα πρέπει συνάδοντας με τις επιταγές της Οδηγίας 2010/64/ΕΕ, να θέσει «ρήτρα» ποιοτικών υπηρεσιών διερμηνείας σε έναν τυπικό νόμο του κράτους, ορίζοντας αυστηρά προσόντα για τους διερμηνείς που επιθυμούν να συμπεριληφθούν στις επίσημες λίστες των δικαστηρίων, και εισάγοντας μια διαδικασία πιστοποίησης και διαπίστευσής τους. Το βήμα αυτό θα σήμαινε, ενδεχομένως, την απαρχή μιας σοβαρής αντιμετώπισης του ζητήματος της δικαστικής διερμηνείας στην Ελλάδα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- AIIC Greece and Cyprus. «H AIIC – ΓΕΝΙΚΑ». <http://www.aiic-interpreters.gr/>.
- Angelelli C. (2014). “Introduction”. In C.V. Angelelli (ed), *The Sociological Turn in Translation and Interpreting Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1-6.
- ΑΠΘ (2013). «Κανονισμός Μεταπτυχιακών Σπουδών». <http://155.207.200.34/mait/rules.pdf>.
- Apostolou F. (2012). “Interpreting services for immigrants: a new reality in Greece”. In *The Interpreters' Newsletter* 7, 213-222.
- Βλαχόπουλος Σ. (2014). *Δικαστηριακή Διερμηνεία στην Ελλάδα. Καταγραφή και αξιολόγηση της πραγματικότητας*. Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων/ΤΕΙ Ηπείρου.
- Dam H. και K. Zethsen (2014). “Translators in international organizations. A special breed of high-status professionals? Danish EU translators as a case in point”. In C.V. Angelelli (ed), *The Sociological Turn in Translation and Interpreting Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 93-114.
- ΕΚΠΑ (2015). «Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Μετάφραση & Διερμηνεία». http://www.turkmas.uoa.gr/fileadmin/turkmas.uoa.gr/uploads/METAPTIXIAKA/PMS_Metafrasi_kai_diermineia/3_ESOTERIKOS_KANONISMOS.pdf.
- Eulita (2014). “Survey on the transposition of Directive 2010/64/EU (as of September 2014)”. <http://www.eulita.eu/surveys-0>.
- Ιόνιο. «Ενδεικτικό Πρόγραμμα Σπουδών». <http://www.dflti.ionio.gr/sites/default/files/%CE%A4%CE%9E%CE%93%CE%9C%CE%94%20%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%9C%CE%9C%CE%91%20%CE%A3%CE%A0%CE%9F%CE%A5%CE%94%CE%A9%CE%9D%202015-2016.pdf>.
- Kadric M. (2009). *Dolmetschen bei Gericht. Erwartungen, Anforderungen, Kompetenzen*. Wien: WUV-Universitätsverlag.
- Καντούρης Κ. (2012). «Διερμηνείς. Παύση πληρωμών στα δικαστήρια». <http://www.makthes.gr/news/reportage/83764>.
- METAδραση (2015). «Σεμινάρια». <http://www.metadrasi.org/content/seminars>.
- ΠΕΕΜΠΠ (2004). «Εισαγωγή». <http://www.peempip.gr/index.php?lang=el>.
- ΠΕΜ (2009). «Τα μέλη μας». <http://www.pem.gr/organisation/>.
- Pöchhacker F. (2000) *Dolmetschen. Konzeptuelle Grundlagen und deskriptive Untersuchungen*. Tübingen: Stauffenburg.

- Roberts R. (1997). "Community Interpreting Today and Tomorrow". In S.E. Carr, R. Roda, A. Dufour, D. Steyn (eds), *The Critical Link: Interpreters in the Community*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 7-26.
- Rudvin M. (2007). "Professionalism and ethics in community interpreting: The impact of individualist versus collective group identity". In: *Interpreting* 9:1, 47-69.
- Sela-Sheffy R. και M. Shlesinger (2011). "Introduction". In R. Sela-Sheffy, M. Shlesinger (eds), *Identity and Status in the Translational Profession*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1-10.
- ΣΥΔΙΣΕ (2015). «Κριτήρια εισδοχής». http://www.sydis.gr/?page_id=4237.
- Τμήμα Εφαρμογών Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και το Εμπόριο. «Εξορθολογισμένο πρόγραμμα σπουδών». http://flmc.teiep.gr/flmc_gr/index.php/downloads.html.
- Wolf M. (2014). "The sociology of translation and its "activist turn". In C. V. Angelelli (ed), *The Sociological Turn in Translation and Interpreting Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 7-22.

Νομοθετικές πηγές

- Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (ΚΠΔ).
<http://www.eayth.gr/misc/KodikasPoinikisDikonomias.pdf>.
- Νόμος 4236/2014 για την ενσωμάτωση των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (L 280) και 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (L 142) και άλλες διατάξεις. ΦΕΚ Α΄.
<https://nomoi.info/%CE%A6%CE%95%CE%9A-%CE%91-33-2014-%CF%83%CE%B5%CE%BB-1.html>.
- Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ης Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0064>.
- Υπουργική απόφαση 67299 της 22ας Σεπτεμβρίου 2014. ΦΕΚ Β΄.
http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wEc63YDhn5AeXdTvSoClrL8fo8RzP0rtD4tiDow6HITE-JInJ48_97uHrMts-zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRJqZnsIAdk8Lv_e6czmhEmbNmZCMxLMtUf3_cYcx_MdbFtBtR1_zsnrxVRaPituE40q-itCbI5r.